

**EXAMINING OF THE BURNOUT LEVEL OF
PRE-SERVICE TURKISH TEACHERS
(THE SAMPLE OF EGE UNIVERSITY)**

**Türkçe Öğretmeni Adaylarının Tükenmişlik
Düzeylerinin İncelenmesi
(Ege Üniversitesi Örneği)**

Göksu ÇİÇEKLİ KOÇ¹

Abstract

This study intends to determine pre-service teachers' -who studied at Ege University Faculty of Education Turkish Teaching licence programme in 2014-2015 academic year (spring semester)- burnout levels according to their gender, grade and preference. In the study, "Maslach Burnout Inventory (Student Version)" was used which was developed by Schaufeli et al (2002) in order to determine the burnout levels of students and adopted to Turkish by Balkıs et al (2011) as a measurement tool. The scale which is consisted of 15 items is seven-point Likert-type. Rating is formed as "Completely Agree", "Agree", "Slightly Agree", "Undecided", "Slightly Disagree", "Disagree" and "Completely Disagree". Overall burnout level is determined by calculating all scale items. Getting the highest score from scale is considered as an indicator of higher burnout. 50 pre-service Turkish teachers studying at first grade, 45 pre-service Turkish teachers studying at second grade, 42 pre-service Turkish teachers studying at third grade and 34 pre-service Turkish teachers studying at fourth grade were consisted the sample of the study. In this study, 171 prospective teachers' (109 female and 62 male) burnout levels were evaluated. The collected data were analyzed by using SPSS. T-test and Anova were applied on data. Significant differences were observed in the burnout level of pre-service Turkish teachers according to gender in the favor of female ($X=62.86$), the burnout level according to grade in the favor of 4th grade ($X=78.20$), the burnout level according to preference in the favor of involuntary ($X=69.70$).

Key Words: *Pre-service teacher, gender, grade, preference, burnout level.*

Özet

Bu çalışma, Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği lisans programında 2014-2015 öğretim yılı bahar yarıyılında öğrenim gören öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerini cinsiyet, sınıf düzeyi ve tercih durumlarına bağlı olarak belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada ölçme aracı olarak, Schaufeli ve diğerleri (2002) tarafından öğrencilerin tükenmişlik düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen, Balkıs ve diğerleri (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan "Maslach Tükenmişlik Ölçeği (Öğrenci Versiyonu)" kullanılmıştır. 15 maddeden oluşan ölçek yedili likert tipindedir. Derecelendirmesi "Tamamıyla Katılıyorum", "Katılıyorum", "Biraz Katılıyorum", "Nötr", "Biraz Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ve "Hiç Katılmıyorum" şeklinde yapılmıştır. Ölçekte yer alan tüm maddeler toplanarak genel tükenmişlik düzeyi belirlenmektedir. Ölçekten yüksek puan almak, daha yüksek tükenmişliğin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Araştırmanın örneklemini birinci sınıfta öğrenim gören 50, ikinci sınıfta öğrenim gören 45, üçüncü sınıfta öğrenim gören 42 ve dördüncü sınıfta öğrenim gören 34 Türkçe öğretmeni adayı oluşturmaktadır. Araştırmada 109 kız, 62 erkek olmak üzere toplam 171 öğretmen adayının tükenmişlik

¹ Arş. Gör. Dr., Ege Üniversitesi, e-posta: goksu.cicekli.koc@ege.edu.tr

düzeyleri değerlendirilmiştir. Veriler SPSS paket programında analiz edilmiştir. Veriler üzerinde t-testi ve ANOVA testi uygulanmıştır. Türkçe öğretmeni adaylarının cinsiyete göre tükenmişlik düzeylerinin kızlar lehine anlamlı farklılaşma gösterdiği ($X=62.86$), sınıf düzeyine göre tükenmişlik düzeylerinin 4. sınıf lehine anlamlı farklılaşma gösterdiği ($X=78.20$), tercih durumuna göre ise tükenmişlik düzeylerinin bölümü istemeyerek tercih edenler lehine anlamlı farklılaşma gösterdiği ($X=69.70$) belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen adayı, cinsiyet, sınıf düzeyi, tercih durumu, tükenmişlik düzeyi.

GİRİŞ

Tükenmişlik ilk olarak 1700'lerde Amerika'da müşteri hizmetlerinde çalışan insanların yaşadığı mesleki bunalımı açıklamak amacıyla kullanılmıştır. Tükenmişlik kavramı daha sonra Freudenberg (1974) tarafından tanımlanmıştır (Maslach, Schaufeli & Leiter, 2001). Freudenberg tükenmişliği "başarısızlık, yıpranma, enerji ve güç kaybı veya insanın iç kaynakları üzerinde karşılanmayan istekler sonucunda ortaya çıkan tükenme durumu" olarak tanımlarken, günümüzde kabul gören en yaygın tükenmişlik yaklaşımı Maslach Tükenmişlik Modeli'dir (Maslach & Marek, 1993).

Cardinell (1981)'e göre tükenmişlik, "insanın hayatında ortaya çıkan ciddi bir rahatsızlık belirtisi; orta yaş krizi"dir. Shirom (1989) tükenmişliği "bireysel düzeyde olumsuz duygusal yaşantıyı kapsayan kronik ve sürekli yaşanan bir duygusal bunalım" olarak kabul etmektedir. Yaşanan tükenme ile günlük olaylar karşısında sürekli bir karamsarlık ve ümitsizlik oluşmaya, enerji tükenmeye başlar. Bu görüşe göre, tükenmişlik, değişmeyeceğine inanılan durumların insanda bıraktığı birikim ile oluşan bir durumdur (Çam, 1992).

Tükenmenin nedenlerini, insanların beklentileriyle ilişkilendiren Tümçaya (1996), tükenmişliğin; gerçek dışı beklentilerle gerçekler arasındaki uyumsuzluğun fazla olmasından kaynaklanan durum olduğunu belirtmekte ve hayatının büyük bir kısmını işkolik olarak geçiren, yoğun iş yükü altında çalışan kişilerin tükenme hissiyle daha fazla karşı karşıya kaldıklarını ifade etmektedir.

Tükenmişlik birçok problemi de beraberinde getirir. Meslekte, başa çıkılamayan sorunların ortaya çıkmasına neden olur. Tükenmişlik pek çok meslekte yaygın olarak görülen bir durumdur. Öğretmenler gibi başkalarının huzur ve refahını sağlamak için çalışan kişiler, günlük işlerinde bile birçok sorumluluk yüklenmek zorunda kalırlar. Bunun yanında sınırlı kaynaklar, fazla mesailer, uygun olmayan çalışma koşulları ile karşı karşıya kaldıklarında bu durum tükenmişliğe yol açar (Dworkin, 1987).

Tükenmişlik, bireylerin hem fiziksel ve psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkilemekte hem de verilen hizmetin kalitesini düşürmektedir. Tükenmişliğin belirtileri genel olarak şöyle sıralanabilir: uykusuzluk, halsizlik, yorgunluk, unutkanlık, baş ağrısı, kilo kaybı, sindirim sistemi ve kalp rahatsızlıkları, özgüvende azalma, alınganlık, suçluluk, kaygı, karamsarlık, işe gitmek istememe, aile ve yakın çevre ile sorun yaşama vb.

İwanicki (1983), tükenmişlikle ilgili belirtileri derecelerine göre şöyle sınıflandırmıştır: hafif derecede tükenme gösterenler (kısa süren sinirlilik, bitkinlik, alınganlık, endişe ve sonuçsuz çabalarda bulunma), orta derecede tükenme gösterenler (hafif derecede tükenmedeki belirtiler en az iki haftada bir veya daha sık tekrarlanır), şiddetli derecede tükenme gösterenler (fiziksel rahatsızlıklar, ülser, kronik ağrılar, migren, belli olmayan nedenlerle evde bulunmama, eşini ve çocuklarını ihmal etme, aile üyeleri tarafından dışlanmışlık hissi yaşama, cinsel fonksiyonlarda anormallikler (Akt. Vızlı, 2005).

Gold (1985), tükenmeyi azaltmada öncelikle bireyin yaşadığı stresin/tükenmenin farkında olması gerektiğini, daha sonra tükenme ile etkili başa çıkma mekanizmalarının geliştirildiği, iş ortamında ve bu ortamın dışında yapılabilecek aktivitelerin yer aldığı “stres yönetim programları”nın etkili olduğunu belirtmektedir (Akt. Tümkaya, 1996).

2000’li yıllara doğru, tükenmişlik konusuyla ilgili yapılan çalışmalarda farklılaşma görülmüştür. Maslach ve Leiter (1997), artık tükenmişliğin yalnızca insanla yüz yüze iletişimin etkili olduğu mesleklerdeki çalışanlarda görülen bir olgu olmadığını ileri sürmüşlerdir. Buna göre “tükenmişlik”, yapılan iş ne olursa olsun, kişilerin yaptıkları ya da yapmak zorunda oldukları şeyler arasındaki bir altüst olmayı göstermektedir. Ayrıca insanların değerleri, onurları, saygınlıkları ve ruhsal durumlarındaki erozyonu da temsil etmektedir. Yine bu anlayışa göre, derse girme, dersin gerektirdiği görevleri yerine getirme ve sınavlardan geçme gibi özel bir amaca ilişkin yönelimler “iş” olarak tanımlanabilmektedir (Schaufeli ve Taris, 2005; akt. Gündüz, Çapri ve Gökbakan, 2012). Böylece “Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MBI)” Schaufeli ve diğerleri (2002) tarafından üniversite öğrencilerine de uyarlanmıştır. Öğrencilerin yaşadıkları tükenmişliği; Schaufeli, Martínez, Marqués-Pinto, Salanova ve Bakker (2002) şöyle tanımlamaktadırlar: “Öğrencinin kendisinden beklenen çalışmalara ilişkin hissettiği duygusal tükenmişlik olarak tanımlanan bezginlik, duyarsızlık olarak betimlenen okul çalışmalarına ilişkin ilgisizlik ve düşük akademik yeterlik olarak nitelendirilen kendini yetersiz hissetme.

Tükenmişlik öncelikle sağlık sektöründe çalışan kişilerde incelenmeye başlanmış, daha sonra yüz yüze iletişimin etkili olduğu öğretmenlikte de uygulanmıştır. Türkiye’de öğretmen olarak göreve başlayabilmek için Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS)’nda başarılı olmak gerekmektedir. Bu sınav, Eğitim Fakültelerinde lisans eğitimini tamamlamış ya da tamamlayacak olan öğretmen adaylarının, mesleğe karşı olumsuz tutum sergilemelerini etkileyen nedenlerden biridir. Bu sınav nedeniyle kaygı düzeyleri artan öğretmen adayları çeşitli psikolojik sorunlar yaşayabilmekte hatta depresyon belirtileri gösterebilmektedir.

Birçok araştırmacı tarafından kullanılan ve bu çalışmada da yararlanılan Maslach Tükenmişlik Ölçeği’nde, tükenmişliğin duygusal tükenmişlik, duyarsızlık ve akademik yeterlik olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır (Maslach, Schaufeli ve Leiter, 2001). Duygusal tükenmişlik, tükenmişliğin stres boyutunu ifade eder. Bu boyut çalışanın stresle başa çıkma konusundaki başarısıyla ilişkilidir. Duygusal tükenmişlik yaşayan kişi işe gitmek istemez ya da işyerine saatinde gelmekte güçlük çeker. Hatta işten ayrılmayı bile düşünebilir (Çetinkanat, 2000). Duyarsızlık, çalışanların hem kendisine hem de hizmet verdiği kişilere karşı duyarsızlaşması ve aynı zamanda uzaklaşması olarak tanımlanır. Akademik yeterlik ise tükenmişlik düzeyi yüksek olan kişilerin kendilerini yeteri kadar başarılı ve üretken görmemeleri ile ilgilidir (Maslach, Schaufeli ve Leiter, 2001).

Tükenmişliğin birinci boyutu olan duygusal tükenme, tükenmişlik sendromunun başlangıcı ve merkezi (Çokluk,1999), aynı zamanda kompleks tükenmişlik sendromunun en açık şekilde gözlenebilen boyutudur (Gündüz 2004). Duygusal tükenme; kişinin yaptığı iş nedeniyle aşırı yüklenilme, tükenmiş olma duyguları olarak tanımlanır. Öğretmenlerin yaşadıkları tükenmişlik durumunun daha çok tükenmişliğin duygusal boyutuyla ilgili olduğu söylenebilir.

Problem Durumu

Bu çalışma, Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği lisans programında öğrenim gören öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada aşağıdaki soruların cevapları aranmıştır:

1. Türkçe öğretmeni adaylarının tükenmişlik düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Türkçe öğretmeni adaylarının tükenmişlik düzeyleri sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Türkçe öğretmeni adaylarının tükenmişlik düzeyleri bölüm tercih durumuna göre (isteyerek/ istemeyerek) farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırmada, betimsel tarama modeli (Karasar, 1995) kullanılmıştır. Schaufeli ve diğerleri (2002) tarafından öğrencilerin tükenmişlik düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen, Balkıs ve diğerleri (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan “Maslach Tükenmişlik (Öğrenci Versiyonu) Ölçeği”nden elde edilen veriler nicel yolla analiz edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu birinci sınıfta öğrenim gören 50, ikinci sınıfta öğrenim gören 45, üçüncü sınıfta öğrenim gören 42 ve dördüncü sınıfta öğrenim gören 34 Türkçe öğretmeni adayı oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada Schaufeli ve diğerleri (2002) tarafından öğrencilerin tükenmişlik düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen “Maslach Tükenmişlik Ölçeği (Öğrenci Versiyonu)” kullanılmıştır. 15 maddeden oluşan ölçek yedili likert tipindedir. Derecelendirmesi “Tamamıyla Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Biraz Katılıyorum”, “Nötr”, “Biraz Katılmıyorum”, “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” şeklinde yapılmıştır. Ölçekte yer alan tüm maddeler toplanarak genel tükenmişlik düzeyi belirlenmektedir. Ölçekten yüksek puan almak, daha yüksek tükenmişliğin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Araştırmacılar ölçeğin iç tutarlık katsayısını, duygusal tükenmişlik boyutu için $\alpha = .80$, duyarsızlık boyutu için $\alpha = .86$ ve akademik yeterlik boyutu için $\alpha = .67$ olarak tespit etmişlerdir. (Schaufeli ve diğerleri, 2002).

BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde araştırmada toplanan verilerden elde edilen bulgular, araştırmanın alt problemleri çerçevesinde ele alınarak yorumlanmıştır.

Tablo 1: Türkçe Öğretmeni Adaylarının Cinsiyete Göre Tükenmişlik Düzeyi t-testi Sonuçları

Gruplar	N	X	S	T	p
Kız	109	62.86	12.55	2.59	.01
Erkek	62	58.38	6.83		

Tablo 1’de yer alan verilere göre Türkçe öğretmeni adaylarının cinsiyete göre tükenmişlik düzeyleri kızlar lehine anlamlı farklılaşma göstermektedir ($X=62.86$).

Tablo 2: Türkçe Öğretmeni Adaylarının Sınıf Düzeyine Göre Tükenmişlik Düzeyi ANOVA Sonuçları

Sınıf Düzeyleri	Tutum Puanları		F	p	Fark (LSD) p≤.05
	X	N			
1. Sınıf	56.62	50	80.594	.00	1.sınıf ile 4.sınıf arasında p=.00
2. Sınıf	57.11	45			2.sınıf ile 4.sınıf arasında p=.00
3. Sınıf	57.42	42			3.sınıf ile 4.sınıf arasında p=.00
4. Sınıf	78.20	34			4.sınıf ile diğer tüm sınıflar arasında p=.00

Tablo 2’de yer alan verilere göre Türkçe öğretmeni adaylarının sınıf düzeyine göre tükenmişlik düzeyleri 4. sınıf lehine anlamlı farklılaşma göstermektedir (X=78.20).

Tablo 3: Türkçe Öğretmeni Adaylarının Bölüm Tercih Durumuna Göre Tükenmişlik Düzeyi t-testi Sonuçları

Gruplar	N	X	S	T	p
İsteyerek	137	59.13	10.07	-5.39	.00
İstemeyerek	34	69.70	10.79		

Tablo 3’te yer alan verilere göre, Türkçe öğretmeni adaylarının tercih durumuna göre tükenmişlik düzeyleri bölümü istemeyerek tercih edenler lehine anlamlı farklılaşma göstermektedir (X=69.70).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmalar incelendiğinde birkaç farklı ölçme aracının kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışma ile sözü edilen araştırmaların bazılarının sonuçlarının örtüştüğü, bazılarıyla ise farklılık gösterdiği görülmektedir.

Ören ve Türkoğlu (2006), öğretmen adaylarında tükenmişliği ele aldıkları çalışmalarında, Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Teknik Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören 268 son sınıf öğrencisine “Maslach Tükenmişlik Envanteri” uygulamışlardır. Araştırmanın sonucuna göre, duygusal tükenme boyutunda kızların tükenmişlik düzeyleri, kişisel

başarı ve duyarsızlaşma boyutlarında ise erkeklerin tükenmişlik düzeyleri yüksek çıkmıştır.

Tümkaya ve Çavuşoğlu (2010), Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği lisans programı son sınıfta öğrenim gören 233 sınıf öğretmeni adayının tükenmişlik düzeylerini belirlemiştir. Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet, mezun oldukları lise türü, yerleştirildikleri bölümü tercih sırası, genel not ortalamaları, ekonomik düzey ve barınma yerine göre aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemiştir. Araştırmalarında Pines (2005) tarafından geliştirilen “Tükenmişlik Ölçeği Kısa Versiyonu”nu kullanmışlardır. Araştırma sonucuna göre öğretmen adaylarının tükenmişlikleri cinsiyet, mezun oldukları lise türü, öğrenim gördükleri bölüm tercih sırası, genel not ortalaması ve barınma yerine göre farklılaşma göstermezken yalnızca sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının %8,6’sının ciddi düzeyde tükenmişlik yaşadığı, 20,6’sının tükenmişlik yaşadığı, %42,5’inin tükenmişlik tehlikesi yaşadığı ve %28,3’ünün tükenmişlik düzeylerinin çok düşük olduğu belirlenmiştir.

Gündüz, Çapri ve Gökçakan (2012)’in çalışmasında, Maslach Tükenmişlik Envanteri-Öğrenci Formu (MTE-ÖF)’nden alınan puanlar cinsiyet değişkenine göre değerlendirilmiş ve tükenme alt ölçeğinde kız öğrencilerin, duyarsızlaşma alt ölçeğinde ise erkek öğrencilerin daha fazla tükenmişlik yaşadıkları tespit edilmiştir.

Çetinkaya (2009) ise öğretmenlik mesleğini üniversite sınavında ilk beş sırada tercih eden öğretmen adaylarının mesleğe daha olumlu baktıkları sonucuna ulaşmıştır.

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerinde cinsiyete göre kız öğretmen adayları lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu sonuç tükenmişlikle ilgili yapılmış bazı çalışma sonuçlarıyla örtüşmektedir (Baysal, 1995; Avşaroğlu, Deniz ve Kahraman, 2005). Bazı çalışmalarda erkeklerdeki tükenmişliğin kadınlardan daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Tümkaya, 1996). Bazılarında ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır (Dolunay 2002; Kırılmaz, Çelen ve Sarp 2003; Maraşlı 2005; Çavuşoğlu 2005; Özipek-Karabıyık 2006; Özcan 2008).

Araştırma bulgularından yararlanılarak aşağıdaki öneriler sunulabilir:

1. Araştırmada öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerini belirlemek için veri toplama aracı olarak ölçek kullanılmıştır. Aynı amaçla öğretmen adaylarıyla görüşmeler de yapılabilir.
2. Bu araştırma Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği lisans programında öğrenim gören öğretmen adaylarıyla sınırlıdır. Benzer çalışmalar farklı zaman dilimlerinde, öğretmen yetiştiren farklı kurumlarda ve farklı sınıf düzeylerinde yapılabilir.
3. Öğretmen adaylarının tükenmişliği konusunda boyamsal çalışmalar yapılabilir.
4. Tükenmişlik ile ilişkili konular farklı çalışmalarda birlikte ele alınabilir.
5. Liselerde görev yapan rehber öğretmenler tarafından öğrencilere meslek seçimi konusunda bilgilendirme ve yönlendirme yapılabilir. Öğretmenlik mesleğini seçecek adaylar için mesleğin gerektirdiği beceriler, lisans programında alacakları eğitim ile çalışma koşulları hakkında bilgiler verilebilir.
6. Üniversitelerde ya da Eğitim Fakültelerinde yer alan Rehberlik ve Psikolojik Danışma birimleri tarafından öğretmen adaylarına tükenmişlikle ilgili bilgilendirme yapılabilir.

7. Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının ders programları, çeşitli etkinliklere zaman ayırabilecekleri şekilde hazırlanabilir.

KAYNAKÇA

- Avşaroğlu, S., Deniz, M. ve Kahraman, A. (2005). Teknik öğretmenlerde yaşam doyumu iş doyumu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 115-129.
- Balkıs, M., Duru, E., Buluş, M., Duru, S. (2011). Tükenmişliğin öğretmen adayları arasındaki yaygınlığı, demografik değişkenler ve akademik başarı ile ilişkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 151-165.
- Baysal, A. (1995). *Lise ve dengi okul öğretmenlerinde meslekte tükenmişliğe etki eden faktörler*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Cardinell, C. F. (1981). *Mid-Life professional crises: Two hypotheses*. The Annual Meeting of the National Conference of Professors of Educational Administration, Seattle.
- Çam, O. (1992). *Tükenmişlik envanterinin geçerlik ve güvenilirliğinin araştırılması*. 7. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çavuşoğlu, İ. (2005). *Endüstri meslek liselerinde çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ile bazı kişisel değişkenler arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Çetinkanat, C. (2000). *Örgütlerde güdülenme ve iş doyumu*. İstanbul: Anı.
- Çetinkaya, Z. (2009). Türkçe öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının belirlenmesi. <http://ilkogretim-online.org.tr>.
- Çokluk, Ö. (1999). *Özel eğitim okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin kestirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dolunay, A.B. (2002). Keçiören Lisesi genel liseler-teknik-ticaret-meslek liselerinde görevli öğretmenlerde tükenmişlik durumu araştırması. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 51-62.
- Dworkin, A.G. (1987). Teacher Burnout in the public schools: Structural causes and consequences for children. *State University of New York Press*, 1-7.
- Gündüz, B. (2004). İlköğretim öğretmenlerinde tükenmişlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 152-166.
- Gündüz, B., Çapri, B. ve Gökçakan, Z. (2012). Üniversite öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 38-55.
- Kırılmaz, A.Y., Çelen, Ü. ve Sarp, N. (2003). İlköğretimde çalışan bir öğretmen grubunda tükenmişlik durumu araştırması. <http://ilkogretim-online.org.tr>.

- Maraşlı, M. (2005). Bazı özelliklerine ve öğrenilmiş güçlük düzeylerine göre lise öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 23, 27-33.
- Maslach, C., Marek, T. (1993). *Professional Burnout: recent developments in theory and research*. Washington DC: Taylor & Francis.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B. & Leiter, M. P. (2001). Job Burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397-442.
- Ören, N. ve Türkoğlu, H. (2006). Öğretmen adaylarında tükenmişlik. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İlke)*, 16.
- Özcan, T. (2008). *Pendik bölgesinde görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özipek-Karabıyık, A. (2006). *Ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerde mesleki tükenmişlik düzeyleri ve nedenleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Schaufeli, W. B., Martinez, I., Marques-Pinto, A., Salanova, M., Bakker, A. (2002). Burnout and engagement in university students. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 33 (5), 464-481.
- Shirom, A. (1989). International review of industrial and organizational psychology. C. L. Cooper ve I.T. Robertson, (Ed.), *Burnout in Work Organizations* (25-48). New York: Wiley.
- Tümekaya, S. (1996). *Öğretmenlerdeki tükenmişlik görülen psikolojik belirtiler ve başa çıkma davranışları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Vızlı, C. (2005). *Görme engelliler ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlere normal ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin, tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması üsküdar ilçesi örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.